

613:37.01:37.032:378

ГАЛИНА ВОСКОВОЙНІКОВА

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка

ЗДОРОВ'ЯФОРМУВАЛЬНИЙ ВИХОВНИЙ ВПЛИВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ А. С. МАКАРЕНКА

Проаналізовано здоров'яформувальний виховний вплив та новаторську педагогічну діяльність А. С. Макаренка, спрямовані на використання позитивного соціального досвіду на основі демократичної взаємодії учасників педагогічного процесу, що актуальні у XXI столітті, оскільки співзвучні інноваційній педагогіці гуманізму, оздоровленню соціокультурного середовища для здорового і безпечного розвитку дітей та молоді у сучасному світі.

***Ключові слова:** здоров'яформувальний вплив, педагогічна діяльність, новаторство, виховуючий колектив, індивідуальне здоров'язбереження.*

Постановка проблеми. Педагогічна діяльність А. С. Макаренка є значущою у розвитку світової педагогічної науки і практики, розвитку здоров'язбереження у педагогічній освіті, а також актуальною для вивчення вітчизняної та світової педагогічної науки і практики, формування і розвитку особистості, підготовки науково-педагогічних кадрів. Унікальний педагогічний досвід А. С. Макаренка для формування морально здорового підростаючого покоління дітей відомий у світі як феномен безрецидивного

виховання.

Аналіз досліджень і публікацій. Для розвитку теорії виховання виняткове значення має педагогічна діяльність, науковий доробок, новаторство А. С. Макаренка в організації процесу виховання особистості як об'єктивно-закономірного явища. Виховання, за визначенням А. С. Макаренка, процес соціальний. «З усім складним світом навколишньої дійсності дитина входить в безкінечне число стосунків, кожен з яких обов'язково розвивається, переплітається з іншими стосунками, ускладнюється фізичним і моральним ростом самої дитини. Весь цей "хаос"... створює певні зміни в особистості дитини. Спрямувати цей розвиток і керувати ним — завдання вихователя» [6, с. 14].

У педагогічній діяльності А. С. Макаренка набули розвитку філософські ідеї гуманізму, демократизації та соціалізації освіти і здоров'язбереження як новаторство в теорії нового виховання і нових шкіл початку ХХ століття. Педагогічний досвід та ідеї А. С. Макаренка збагатили педагогіку і розвинули ідеї здорового виховання [1, с. 101].

На нашу думку, саме психологічна складова є визначальною у формуванні і збереженні індивідуального здоров'я, оскільки надає цілеспрямованості розвитку людини, забезпечує психоемоційну рівновагу, отже, стабільність всього організму дитини як цілісної біофізичної системи [1, с. 101].

Соціально-економічні перетворення в Україні, глобальна економічна криза, активізували проблему збереження фізичного, психічного, духовного і соціального здоров'я підростаючого покоління. Це поставило перед загальноосвітньою школою завдання створення таких умов розвитку учнів, які б сприяли утвердженню здорового способу життя, гармонізації їхніх взаємин із довкіллям. Відомо, що вирішення питання формування здорового способу життя школярів багато в чому залежить від діяльності вчителя. Безпосередньо ця діяльність проходить наскрізно через всю шкільну освіту. Проте особливого значення вона набуває у професійній діяльності вчителя основ здоров'я. Упровадження компетентнісно-орієнтованого підходу в навчально-виховний процес передбачає як формування компетентності учня, так і підвищення компетентності педагога [7, с. 442–443].

Мета статті полягає у здійсненні теоретичного аналізу здоров'яформувального виховного впливу у педагогічній діяльності А. С. Макаренка.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Проектувати у людині краще», за визначенням А. С. Макаренка, є метою і першочерговим завданням навчально-виховного процесу в освітньому закладі. Особистісно формувальний виховний вплив А. С. Макаренка, складником якого є також здоров'яформувальний, став новаторським. А. С. Макаренко розглядає виховання як невід'ємну сторону процесу життєдіяльності особистості, робить висновок про необхідність педагогічно відповідної організації життя дітей, бачить форму такої організації у виховуючому колективі. Видатне відкриття А.С. Макаренка – реалізація ідеї виховуючого колективу, який формує морально і фізично здорову особистість.

Сьогодні ми вбачаємо здійснення виховного впливу через психолого-педагогічний супровід освітнього процесу. Методологія індивідуального здоров'язбереження має ґрунтуватися на засадах вивчення педагогічного досвіду позитивного особистісного впливу на формування, зміцнення і збереження індивідуального здоров'я. Виховання є першочерговою життєвою потребою у розвитку особистості, її соціалізації.

Комплексний підхід до організації педагогічного процесу формування компетенцій зміцнення і збереження індивідуального здоров'я як особистісно і суспільно значущої проблеми у вихованні підростаючого покоління зумовлює: психолого-педагогічний супровід, позитивне моральне виховання і спілкування в сім'ї, позитивний вплив і спілкування колективу, сприятливе соціокультурне середовище.

Здоров'я підростаючого покоління детерміноване соціально-економічними умовами життя і розвитку дітей та молоді. Отже, одним з основних напрямів вирішення проблеми зміцнення і збереження здоров'я дітей є створення сприятливих соціально-гігієнічних, еколого-гігієнічних та психолого-педагогічних умов розвитку. Психолого-педагогічний вплив під час навчально-виховного процесу в сучасній школі повинен бути спрямований

на формування відповідального ставлення до здоров'я людини як до загальнолюдської цінності, найвищої цінності сучасного суспільства.

Пріоритетом розвитку світової спільноти в третьому тисячолітті повинна стати сама людина, якість її життя та здоров'я, що стане об'єднуючим в системі індивідуальних та суспільних цінностей. Тому, на нашу думку, важко переоцінити значущість соціально-гігієнічної складової у всіх сферах життєдіяльності людини.

Еволюцію людської свідомості зумовлюють переважно соціальне довкілля, його позитивні і негативні чинники. Саме під впливом соціуму людина обирає напрям своєї життєдіяльності та розвитку інтелекту, як одного з визначальних резервів адаптації [2, с.105; 3, с.29].

Формування валеологічного мислення у підростаючого покоління є основою відповідального ставлення до власного життя і здоров'я, забезпечення належної якості умов життєдіяльності, отже, і якості довкілля та соціуму. Людина сама творить світ, у якому живе, тобто створює власну систему цінностей, використовуючи набуті знання та стереотипи соціальної поведінки, щоб поліпшити життєві умови і завдяки формуванню ноосферної свідомості змінювати життя на краще своєю діяльністю. Отже, валеологічне мислення є етапом становлення ноосферної свідомості сучасної людини. Розуміння та усвідомлення значущості біологічного і соціального у гармонійному поєднанні для самої людини відповідно до запитів соціуму формує певний стереотип поведінки, максимально адаптованої і захищеної, як результат навчально-виховного впливу [3, с.377].

А. С. Макаренко зазначав, що мета педагогіки – виховання щасливої людини через проектування в ній красивого, через створення нового ставлення до людини, у цьому розумінні його художньо-виховний вплив засобами театру, мистецтва, обговорення художніх творів у колективі як елементів навчально-виховного процесу є неперевершеними.

Для педагога надзвичайно важливо те, що художні цінності розвивають його творчий потенціал. Іншими словами, у професії вчителя гармонійно поєднуються можливості культури й освіти, при цьому художні цінності часто задають тон оптимістичної, емоційної, креативної діяльності педагога. Різноманітні твори мистецтва класичної спадщини дають можливість учителю оцінити вияви людського духу, красу стосунків та глибину почуттів і емоцій людини. У цьому процесі художні цінності – неперевершений орієнтир добра, краси, шляхетності, гуманності [5, с.297].

На нашу думку, аксіосфера сучасного педагога поряд з ціннісними орієнтаціями, що забезпечують самозбереження людини, повинна включати й валеологічну складову, що ґрунтується на формуванні здоров'язберігальної компетентності особистості і її розвитку упродовж усього життя.

Механізми реалізації евристичної моделі навчання, впровадження евристичної освітньої діяльності педагогів нової генерації забезпечують якісний діяльнісний підхід до модернізації і вдосконалення моделі освіти, її оздоровчого впливу на ставлення людини до освіти, як до безперервного творчого процесу, що гарантує максимальну користь самому індивідууму і соціуму. Засновником евристичного навчання, на нашу думку, можна по праву вважати А. С. Макаренка; згадаймо лише його художньо-виховний твір «ФЕД 2» і проаналізуємо позитивні сторони дитячої винахідницької діяльності і творчості під керівництвом А. С. Макаренка.

Багато педагогів ставили і розв'язували завдання виховання колективу. А. С. Макаренко підійшов до цього завдання інноваційно: колектив став вихователем особистості. На його думку, колектив з об'єкта виховних зусиль педагога перетворився в суб'єкт організації виховного процесу. Така концепція стала ключем для розв'язання питання про механізм виховання колективом, показала реальність досягнення виховної мети і дозволила реалізувати програмування виховного процесу. Теорія виховуючого колективу А. С. Макаренка забезпечила також науковий підхід до проблеми виховання як індивідуального педагогічного процесу. Поряд з цим, практична реалізація ідей виховуючого колективу сприяла вирішенню проблем теорії моралі, учнівського

самоуправління, свідомої дисципліни, клубної творчої, інноваційної діяльності дітей та молоді і ніколи не обмежувала індивідуальність розвитку дитини, сприяння розвитку її здібностей. Це і є наймасштабнішим впровадженням ідей гуманізму у формування особистості.

Висновки. Педагогічна діяльність А. С. Макаренка, спрямована на використання позитивного соціального досвіду на основі демократичної взаємодії учасників педагогічного процесу, є і буде актуальною у XXI столітті, оскільки співзвучна інноваційній педагогіці гуманізму, оздоровленню соціокультурного середовища для здорового і безпечного розвитку дітей та молоді у сучасному світі.

Перспективами подальшого розвитку напрямку досліджень є добір опублікованих друкованих і кінематографічних матеріалів, які демонструють педагогічну діяльність А. С. Макаренка, створення електронної бібліотеки, мультимедійних програмних та відео засобів супроводу для вивчення і подальшого впровадження досвіду здорового виховання особистості – громадянина України XXI століття, компетентного учня, студента, суспільно корисного і соціально адаптованого до трудової, інноваційної і творчої особистої діяльності для власного блага і блага суспільства.

Список використаних джерел

1. Воскобойнікова Г.Л. Медико-валеологічна компетентність майбутнього учителя початкової школи: теоретичні і методичні основи формування: монографія. – К.: 2012. – 416 с.
2. Воскобойнікова Г. Л. Обґрунтування змісту формування медико-валеологічної компетентності в системі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи / Г. Л. Воскобойнікова // Науковий часопис національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова–Серія №17. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: зб. наукових праць / Ред. кол.: Н. В. Гузій. – Випуск 15(25).– К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С.105 – 108.
3. Воскобойнікова Г. Л. Вплив ноосферної освіти на формування валеологічного світогляду і культури особистості / Г. Л. Воскобойнікова, С. О. Воскобойніков // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Науковий журнал №1(3). – Суми. СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. – С.377–383.
4. Гончаренко М. С. Діагностичні підходи до визначення стану духовного і морального здоров'я особистості: [навч. посіб. Для студ. вищ. навч. закл] / Гончаренко М. С., Карачинська Е. Т., Новикова В. Є. – Х. : Вид-во ХНУ, 2006. –156с.
5. Крижко В. В. Антологія аксіологічної парадигми освіти: [Навч. посібн.] / Крижко В. В.– К.: Освіта. – 2005. –440с.
6. Макаренко А. С. Педагогічні твори: т.5., М., 1985. –С.14.
7. Успенська В. М. Здоров'язберігаюча компетентність учителя основ здоров'я як визначальна його професійної компетентності / В. М. Успенська // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Науковий журнал №1(3). –Суми. СумДПУ ім. А.С.Макаренко, 2010. –С. 442–452.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2014 р.

Воскобойнікова Г.

Черниговский национальный педагогический университет имени Т. Г. Шевченко

ЗДОРОВЬЕФОРМИРУЮЩЕЕ ВОСПИТАТЕЛЬНОЕ ВЛИЯНИЕ В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ А. С. МАКАРЕНКО

Проанализированы здоровьесформирующее воспитательное влияние и новаторская педагогическая деятельность А. С. Макаренко, направленные на использование позитивного социального опыта на основе демократического взаимодействия участников педагогического процесса, которые есть и будут актуальными в XXI веке, поскольку созвучны инновационной педагогике гуманизма, оздоровлению социокультурной среды для здорового и безопасного развития детей и молодежи в современном мире.

Ключевые слова: здоровьесформирующее влияние, педагогическая деятельность, новаторство, воспитывающий коллектив, индивидуальное здоровьезбережение.

Voskoboynicova G.

Chernihiv State Pedagogical University named after Taras Shevchenko

THE HEALTH FORMING EDUCATOR INFLUENCE IN PEDAGOGICAL ACTIVITY OF A. S. MACARENKO

In the article health forming is exposed educator influence and innovative pedagogical activity of A. S. Macarenko, sent to the use of positive social experience on the basis of democratic cooperation of participants of pedagogical process, that are and will be actual in a XXI century, as consonant to innovative pedagogics of

humanism, to making healthy of sociocultural environment for healthy and safe development of children and young people in the modern world.

Keywords: *health forming educator influence, pedagogical activity, innovation, educative collective, individual health care.*